

Kányádi Sándor 1997. január 28.

...Meg kell hogy mondjam, ki kell hogy ábrándítsalak titeket (nem akarok senkit se lebeszélni!) ez egy olyan foglalkozás, hogy csak az illető halála után állíthatjuk teljes bizonyossággal, hogy az volt-e ő, aminek hitték őt, aminek ő hitte magát egész életében, még akkor is hogyha estefelé is ilyen nagy számban összegyűlnek a fiatalok látására-hallására, könyvei jelennek meg, televízióban szerepel, kitüntetések akasztanak a nyakába... Mindez semmi, gyerekek, ha a maradék: az unokák, a dédunokák érdemesnek tartanak valamit kézbevenni abból, amit írtam, akkor azok elmondhatják, hogy az én őszámom annak idején a budai Feneketlen-tóval szemben volt, az akkor éppen József Attilának hívott középiskolában egy igazi költővel találkoztak.

Addig is higgyétek, hogy én az vagyok, aminek magam is hiszem magamat, de kételkedjétek is és most itt mindezek igazolására- tudom, hogy nem volt szó arról, hogy ti szerepeljétek, de most akaratlanul is fogtok szerepelni - el fogunk mondani egy verset együtt bizonyosságára annak, hogy az igazi költő az, hogy bármikor, váratlanul meg lehet tőle kérdezni egy verset; éjszaka, álmotokból fölvernek, télvíz idején, akkor is tudjátok azt, hogy... jó hangosan mondjátok velem:

*"Itt van az ősz, itt van újra
S szép, mint mindig énnekem.
Tudja isten, hogy mi okból
Szeretem? de szeretem.*

*Kiülök a dombtetőre,
Innen nézek szerteszét,
S hallgatom a fák lehulló
Levelének légy neszét."*

...Tíz éves voltam és akkor nagyon beteg lettem, majdnem kiszuperáltam az életből is (akkor még nem volt penicillin) és feküdtem ott a rendelőben, Keresztúron és hallottam, hogy azt mondja a főorvos: "Hát ezt a gyereket fizikai munkára nem lehet alkalmazni!" és édesapám kérdezi: „A lovakat se viheti ki az ólból?” - „Azt se!”. Hát akkor éreztem, hogy teljesen fölösleges vagyok... Azt kérdezte a főorvos úr reménykedve: "Esze van?" - "A tiszteletes úr azt mondja, hogy van." - "Akkor kollégiumba kell adni!"

S így betegen, 40 fokos lázzal döcögtem hazafelé, Keresztúr és Udvarhely között édesapám hátraszól és azt mondja: "Elmész-e a kollégiumba?", mondtam: „El.”, „Megállod-e a helyed?”, mondtam, hogy „Meg!”, „Négy sarka van a világnak. Olyan pályát válassz, amelyet te akarsz, ha meghalok engem ne átkozz, hogy ez is szerettem volna lenni, az is szerettem volna lenni, de volt egy buta apám, aki megakadályozott!”.

Ezt az én édesapám mondta és így dőlt el, közösen, konstellációval, ez a Székelyföldön általában így szokott lenni...

...A verssel úgy vagyunk, mint a villanyárammal: elő tudjuk állítani, ismerjük a törvényszerűségeit, képletbe foglaljuk, rendszerezni tudjuk, megmérjük a feszültségét, szóval mindent tudunk róla. De hogy mi a villamos áram, tulajdonképpen jelenlegi fizikai ismereteinkkel az, hogy elektronok ilyen vagy olyan kényszerpályákon mozognak, ennél pontosabbat nem tudunk. A verssel is így vagyunk. Elő tudjuk állítani, olvassuk, szétszedjük, elemezzük, fűtünk-világítunk vele úgy, mint az árammal, de hogy mi a vers tulajdonképpen azt nem tudjuk egészen pontosan. (...)

A vers állandó hiányérzetünk ébrentartója. Ez nagyon irodalmian hangzik... Arra a hiányérzetre gondolok, ami az Úristent gyötörhette (ugye az Isten hat nap alatt teremtette a világot, a hetedik nap megpihent) a hetedik napon, amikor pihenés közben végignézett a művén, vagy éppen a nyolcadik napon, amikor szemlélte rájött a mű tökéletlen voltára. Ugye mi azt mondjuk, hogy minden tökéletes. Ez a hiányérzet, ami az Úristent gyötörhette a hetedik vagy a nyolcadik napon; a költészetnek az a dolga, hogy ezt a hiányérzetet ébrentartsa az emberben. (...)

A vers a nyelv szobra. Ugyanúgy, ahogy a földből előkerülnek többszáz-többezer éves szobrok vagy szobor-maradékok, töredékek és azokból a szobrokból, töredékekből következtetni lehet arra, hogy milyen volt az a nép, akiről ezek készültek, a modelltől és magáról a szobrászról is, aki „szoborta” ezeket. Olyanoknak kell lenni a mi verseinknek is, hogyha neadj’ Isten kipusztul ez a nyelv, akkor a mi verseinkből, azoknak töredékeiből következtetni lehessen arra, hogy milyen volt az a nyelv, amelyiket mi most - aktualizáljuk a dolgot - 1997.január 28-án a József Attila Gimnáziumban beszélünk. (...)

...Úgy készül a vers, mint a jó tojásrántotta. Kell valami zsiradék, nálunk ez szalonna (bacon) vagy valami sonkaféle, tojás és só. Aztán van aki azt mondja: gomba, hagyma... Ez kérem már szürrealizmus. A rántottát a legszükségesebbekből kell kihozni. A verssel is körülbelül így vagyunk, hogy a legszükségesebb szavakból kell a verset összeütni, ez talán a titka.

...Tekintettel arra, hogy felnőttek vagytok és még semmi okosat nem tanultatok tőlem, megmondom nektek azt, amit biztos senki nem tudott nektek megmondani, de előbb elmondom, ha eddig még nem vettétek volna észre, én meglehetősen önirónikusan szoktam beszélni. Egyszer egy székelyföldi kollégátok (azért mondom ezt, mert egy középiskolás volt) azt kérdezte egy találkozó alkalmával: "Sándor bácsi, miért tetszik mindig olyan önirónikusan beszélni?". Ott is bajban voltam, mert nagyon vegyes közösség volt, kicsi gyermekek voltak, falusiak voltak, bányászok voltak, tanárok voltak, hát az ironia szót se hallották, nemhogy önironia. És akkor egyből fordítottam: "Az önironia, vagyis az önmagunkon is mosolyogni tudás tudománya a felnőttiség egyik jele." Aki nem tud saját magán mosolyogni-nevetni, az szerintem sem mint egyén, sem mint etnikum, sem mint nemzetség, és sem mint nemzet nem felnőtt. Erre még Arany János tanított a "*Nagyidai cigányok*"-ban (...), tanított Illyés Gyula egész életében és tanít ma is halott korában, minden mondata szeme sarkában ott húzódik az önmagunkon is mosolyogni tudás tudománya.

Tehát ezt bocsájtom előre, mikor megmondom nektek búcsuzóul, hogy mi célja van a nagyságos magyar nemzetnek? Hát igaz, hogy ezt még senki meg nem mondta nektek. (...) Meg kell, hogy mondjam, se első szent királyunk (sok bölcsét mondott), de még Kossuth Lajos sem tudta ezt megmondani. Ezt egyedül csak én fogom tudni megmondani nektek, azonknak az előre bocsájtottak figyelembevételével, mert hogy *mi végre vagyunk a világon?* (...)

Mert otthon lehet lenni a világon németül, franciául, de magyarul mi értelme van? Hát az értelme azt hiszem az, hogy mi magyarok Isten kiválasztott népe vagyunk. A magyar nyelv pedig Isten kiválasztott nyelve úgy, mint a zsidók Isten kiválasztott népe, a zsidó nyelv Isten kiválasztott nyelve, az írások szerint őket is kellett volna, hogy mondjam először, de mert magyar vagyok, először magunkat mondtam, azután mondhatom a románokat, és így tovább...

És mi lehet egy nemzetnek, mint nemzetnek a célja? Az, hogy prosperáljon, hogy háza legyen, hogy legyen autója, hogy mindenki megéljen... Miért? Mi a célja? Azért, azt hiszem és ha nem így van, akkor mondjatok ellent, hogy az Isten a számára kiválasztott nyelvet az emberiség életének legvégső határáig továbbvigye, gazdagítsa, éljen benne és vele Isten nagyobb dicsőségére és mindannyiunk örömére. Addig vagyunk és azért vagyunk magyarok, hogy ezt véghezvigyük.

...Ezeregyszáz esztendővel ezelőtt az volt itt a nagy kérdés (teljesen ismeretlen számotokra) hogy be kellene illeszkedni Európába. Ezeregyszáz éve ez volt a nagy kérdés. Mintha valahonnan visszaköszönne, nem? (...) Ez a Vajk (vagy Vojku másképpen, mert otthon

most egy nagy munka készül a másik oldalról, hogy Vojku az tulajdonképpen román volt); ott volt István és azt mondta: „Magyari, azt mondják, hogy egy sötét társaság vagyunk, nem tartjuk be a szerződéseket. Márpedig alapszerződéseket kell kötni és azokat be kell tartani és ahhoz, hogy elhiggyék nekünk, hogy ezt betartjuk, nem elég a vérszerződés, hitet kell tenni.” És akkor elkezdődött a kereszténység felvétele úgy, hogy majdnem a nyelvünk is ráment...

„...Az Úristennek sem lehet tetsző, hogy a megyeri halott koporsója fölött olyan nyelven ajánljuk a halott lelkét az egek irgalmába, mit a végtisztességtevő közönség (édesapám, édesanyám és a rokonság) nem ért”. És akkor titokban (mert még nem volt rá *Nihil obstat*), körmükre égett gyertyával lefordítottak egy temetkezési beszédet. Ez a mi első nyelvemléküink, a *Halotti beszéd*. (...) S amikor valaki, bátor szerzetesek (nem ezek, hanem egy századdal később talán) el merték mondani ezt a temetkezési beszédet, akkor dőlt el, hogy miért kell Európába beilleszkednünk, mi a mi dolgunk itt...